

Kirjallista käsityötä ja kulttuurin lähituotteita

Sanna Immanen

Olet varmaan joskus lukenut suomennetun kirjan. Siis sellaisen, jonka alkuperäinen kieli oli joku muu kuin suomi. Suuri osa kaikesta lukemastamme tekstistä on käännettyä, vaikka viime vuosien trendi on kirjallisuudessa ollut, että kotimaista kustannetaan ja luetaan enemmän kuin käännöskirjallisuutta.

Oma pääasiallinen työkieleni on viro. Koska viro on pieni kieli, kääntäjä ei pääse tai joudu juuri erikoistumaan, vaan saa kääntää kaikenlaisia tekstejä – ja koska kääntäminen aina edellyttää lähdetekstin perinpohjaista ymmärtämistä, hän saa siinä sivussa hankittua varsin laajan eri alojen tuntemuksen. Sillä pärjää mukavasti varsinkin tietokilpailuissa.

Sillä ei sinänsä ole väliä, mitkä ovat kulloisenkin työtehtävän lähde- ja kohdekielet. Kääntäjä aina lukee tekstin useampaan kertaan, selvittää ja tutkii, stilisoi ja lokalisoi valmiiksi tekstin, joka on hyvää ja oikeaa kohdekieltä. Hän tuo tavalla tai toisella kaiken lähdetekstissä olevan tarkoituksenmukaisesti kohdekielille. Viro–suomi-kielipari ei tässä tee poikkeusta. Mutta omat erityispiirteensä on siinä, miten vironkielinen kirja päättyy kustannettavaksi ja käännettäväksi Suomeen.

Suuressa maailmassa ja suurissa kielissä saatetaan myydä ja ostaa oikeuksia kirjoihin, jotka eivät ole vielä ilmestyneet – suuressa maailmassa saatetaan käydä kauppaa oikeuksista kirjoihin, joita ei ole vielä edes kirjoitettu! Noilla markkinoilla liikkuu kirjailijoiden, kustantamoiden, kääntäjien lisäksi myös agenteja ja managereita.

Virolaisen kirjan päätyminen suomen kielelle on paljon enemmän eräänlaista käsityötä. Virossa toimii, kuten Suomessakin, oman maan kirjallisuuden tiedotuskeskus, joka pitää yhteyttä ulkomaisiin kustantamoihin, esittelee kirjailijoita, kiertää messuja ja verkostoituu. Silti kääntäjillä on oma vahva roolinsa virolaisen kirjallisuuden suomalaisina asiantuntijoina ja aktiivisina seuraajina. Koska viro on pieni kieli, suomalaiset kustantajat eivät malttamattomina tähyile Viron rannoille tai itse tutki ja pengo, mitä myyntikelpoista siellä ilmestyy. Sitä työtä tekevät kääntäjät – maksutta. Kyllä. Omasta halustaan ja niin sanotusti rakkaudesta lajiin.

Kääntäjät lukevat paljon juuri sillä silmällä, sopsisiko tämä tai tuo teos kenties käännöskirjaksi Suomeen. Paljon tulee luettua sellaista hyvää, jonka kohdalla jokin kumma näppituntuma kertoo, ettei tämän teoksen takia kannata nähdä vaivaa – suomalainen kustantaja ei tule siihen uskomaan.

Samanlainen outo varmuus iskee myös niiden tekstien kohdalla, joiden kääntäjä uskoo sopivan Suomeen. Hän ajattelee, että suomalainen lukija haluaisi lukea tämän ja että suomalainen kustantaja pystyy halutessaan myymään tätä. Ja hän toki ajattelee, että haluaisi viettää itse useita kuukausia tämän tekstin parissa.

Siinä tapauksessa kääntäjä kirjoittaa kirjasta lausunnon ja lähettää sen sopiviin kustantamoihin. Hän hyödyntää kaikki kanavansa, jotta tulisi asiassa kuulluksi. Hän kertoo Virolaisen kirjallisuuden tiedotuskeskukseen, että puuhailee kyseisen teoksen parissa, jotta promovoimat voidaan yhdistää. Hän selvittää, kenellä on kustannusoikeudet ja minne niitä mahdollisesti on jo myyty, jotta osaa vastata, jos suomalainen kustantaja mahdollisesti kiinnostuu. Hän kuuntelee tyynesti myös monet ”eit”: tuiki tavallinen on tuo ”mielenkiintoinen muttei sovi meidän kustannusohjelmaamme”.

Kirjan kustantaminen on varmasti enemmän liiketoimintaa kuin kulttuuritekoja. Silti pienten kielten kanssa olemme juuri kulttuuritekojen ja käsityöläisyyden äärellä. Tässä ketjussa tehdään paljon ilmaista, innoittunutta työtä ja hyödynnetään suomentajan kulttuurintuntemusta ja näppituntumaa. Kääntäjien ammattitaito on Suomessa ylipäätään korkealla ja poikkeuksetta virolaisten kirjojen suomennokset keräävät kiitosta.

Kun seuraavan kerran menet kirjastoon tai kirjakauppaan, ota kirja Itämeremme rannoilta – minun puolestani kaikin mokomin virolainen. Tässä pikaelämysten maailmassa on hyvä muistaa, että kirja on useimmiten vuosien työn hiottu lopputulos. Kun se vielä on kirjoitettu täällä pienellä kielellä ja käännetty toiselle yhtä pienelle, on kyseessä varsinainen kulttuurin käsityö- ja lähituote. Siihen on tallentunut paljon sellaista asiantuntemusta, jota on vain meillä, täälläpäin maailmaa.

Sanna Immanen
asiatekstikäntäjä, kirjallisuuden suomentaja
Suomen Viro-yhdistysten liiton puheenjohtaja

Aiemmin sarjassa julkaistut kirjoitukset löydät [täältä](#).